

**Feodal zamanlardan
günümüze modern devlet:
İşçilerin devirmesi gereken,
egemen sınıfların hizmetindeki
bir baskı aygıtı**

**Sınıf Mücadelesi
Nisan 2025**

Feodal zamanlardan günümüze modern devlet: İşçilerin devirmesi gereken, egemen sınıfların hizmetindeki bir baskı aygıtı

Sağlık krizinin başlangıcından bu yana, bir buçuk yıl önce, bazıları "devletin geri dönüşünden" söz ediyordu. Salgınla mücadeleyi örgütleme görevi, toplum sağlığının güvencesi olan devlete verilmiştir. Bu alanda olduğu gibi diğer tüm alanlarda da devletin genel çıkarın temsilcisi olacağı söylenmektedir.

Kamu harcamalarının sınırlandırılmasından yana sağcı bir adam imajını sürdüren Bruno Le Maire (Fransa Ekonomi ve Maliye Bakanı), koronavirüsün ortaya çıkmasıyla birlikte söylemini değiştirdi: Kendini devletin büyük çaplı müdahalesini savunan, devletin koruyucu rolünü öven, hatta kamulaştırmalara devam etme olasılığından söz eden bir kişiye dönüştürdü. *"Bırakın geçsin, bence bugün hiçbir devlet bunun doğru politika olduğunu düşünmüyor "* demişti birkaç ay önce. *"Kriz zamanlarında, " diye sonuca vardı , "Devletin koruyucu rolünü yeniden kazanması gayrimeşru değildir. »*

Aslında, Macron'dan Mélenchon'a, Ulusal Birleşme liderlerinden Komünist Parti liderlerine kadar kamu yönetiminde liderlik için yarışan tüm politikacıların ortak noktası, bize devletin ortak bir çıkarı savunabileceğini anlatmaları ve hepsinin de tüm Fransızların en iyi temsilcileri gibi görünmeye çalışmalarıdır.

Bu bir yalandır ve siyasi bir dolandırıcılıktır. Kârlarını artırmak için fabrikalarını kapatan Peugeot veya Michelin ile, işten çıkardıkları ve tek geçim kaynaklarından mahrum bıraktıkları işçiler arasında nasıl bir ortak çıkar olabilir?

Devletin savunduğu ortak çıkar miti sürekli olarak yaygınlaştırılır: Hayatımızın her anında bununla karşı karşıya kalırız. Okuldan üniversiteye kadar bize öğretilen şey bu. Polisin, mahkemelerin, ordunun rolünü bu

söylemle meşrulaştırıyoruz... Bizi buna inandırmak için her şey yapıyor ama mücadelenin olmazsa olmaz olduğu bir efsane aslında.

Gerçekte hiçbir Devlet, tarihin hiçbir döneminde, hiçbir yerde, her bireyin çıkarlarını bu denli koruyucu bir rol oynamamıştır.

Devletin, yani kamu işlerini yönetmekle yükümlü, toplumun üstünde yer alan ve zorlama araçlarıyla donatılmış bir organizmanın varlığı, insan toplumlarının tarihinde nispeten yeni bir olgudur. Binlerce yıldır toplumlar kolektif ve eşitlikçi bir temelde örgütlendikleri sürece, böyle bir örgütlenme olmadan da gayet iyi bir şekilde varlıklarını sürdürebiliyorlardı.

Devlet, toplumsal sınıfların ve özel mülkiyetin ortaya çıktığı bir zamanda ortaya çıkmıştır. Çıkarları çatışan ve uzlaşmaz gruplara bölünen toplum, artık çatışmaları sona erdirebilecek bir hakeme ihtiyaç duyuyordu. Bu hakem hiçbir zaman tarafsız olmamıştır: Karşıt toplumsal çıkarların olduğu bir toplumda, kaçınılmaz olarak her zaman egemen sınıfın temsilcisi olmuştur. Engels'in formülünü kullanırsak, devlet, "son tahlilde, egemen sınıfın çıkarlarını savunmak, *"ezilen sınıfı sömürmesine ve boyun eğdirmesine yardımcı olmak"* olan *"hapishaneleri olan silahlı adamlardan oluşan özel müfrezelerdir"* .

İşçiler için, sömürücülerinin devleti olan ve başka hiçbir şey olamayacak olan bu devletten bekleyecekleri hiçbir şey olmadığını anlamak esastır. Bu, kapitalizmin kriz döneminde daha da önemlidir, çünkü toplumun tümünün geleceği, işçilerin siyasi iktidarı gerçekten ele geçirebilme ve onu burjuvaziye devirmenin bir aracı haline getirebilme yeteneğine bağlı olacaktır.

Burjuvazinin egemenlik aracı olarak modern devletin kuruluş tarihi, toplumsal düzenin barışçıl ve ilerici bir şekilde değişmesini ummanın neden yanıltıcı olduğunu, egemen sınıfı devirmek ve onun devlet aygıtını parçalamak için neden bir devrimin gerekli olduğunu anlamamızı sağlar.

Orta Çağ'da burjuvazinin doğuşu ve yükselişi

Burjuvazi, Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra 5'inci yüzyıldan itibaren Avrupa'da giderek yerleşen feodal sistem içerisinde gelişmeye başladı.

Uzun süren büyük bir huzursuzluk döneminden sonra, senyörlük alanı toplumsal yaşamın temel hücrelerini oluşturdu: Lord, topraklarında yaşayan ve kendisi için çalışan köylüleri koruyordu; Bunlar üzerinde polis ve yargı yetkileri vardı. Her bölge neredeyse tamamen kendi kendine yetecek şekilde

yaşıyordu ve ticaret asgari düzeye indirilmişti. Kral da diğerleri gibi bir efendiden başka bir şey değildi, bazı zamanlarda diğerlerinden çok daha az güçlüydü.

Antik Çağ'da ekonominin temelini oluşturan kölelik, zamanla ortadan kalkarak yerini serfliğe bıraktı ve bu serflik giderek Batı Avrupa'nın büyük bir bölümüne yayıldı. Kölenin aksine serf artık bir eşya veya eşya değildi, bir insan olarak tanınıyordu, kilise onun ruhunu tanıyordu ama günlerce çalışmasını borçlu olduğu efendisine karşı tümüyle itaatkar olmak zorundaydı. S erf, senyörlük arazisine bağlıydı ve onu terk etme hakkı yoktu.

11'inci yüzyıldan itibaren ticaretin yeniden başlamasıyla toplum değişmeye başladı. Tüccarlar Doğu'dan Avrupa'ya baharat getiriyor, gelişen fuarlarda da Flamanlardan getirdikleri kumaşları satıyorlardı. Orta Avrupa'daki madenlerden çıkarılan demir, beylerin turnuvalarında veya savaşlarında ihtiyaç duydukları kılıçların dövülmesinde kullanılırdı.

Tüccarlar ve zanaatkârlar, özgürlüklerini elde etmek, efendilere olan bağımlılık bağlarını koparmak, panayır veya pazar kurma hakkını talep etmek veya belirli mallar için vergi ödememek amacıyla kentsel topluluklarda bir araya geldiler.

Bu kasabalar kendilerini yönetme, komünler olarak örgütlenme hakkını talep ettiler ve bazıları, örneğin 11'inci yüzyılın ortalarında Le Mans'ta ve 1112'de Laon'da olduğu gibi, bazen şiddet kullanarak yerel efendilere karşı çıkan gerçek burjuva cumhuriyetleri haline geldiler; burada burjuvalar, Le Mans'ta kont, Laon'da piskopos gibi yerel otoritelerden, ikincisinin vermeyi reddettiği imtiyazları zorla almaya çalıştılar. Le Mans'da burjuvazi yenildi; Laon'da yıllar süren mücadeleden sonra nihayet tatmin oldular. Diğer pek çok durumda ise bu, bir finansal işlem biçimini aldı. Aslında çok çeşitli durumlar vardı.

Bu belediyelerde meslek esasına göre bir yönetim kurulmuştu. 12'inci yüzyılın sonlarında yapılan bir cemaat yemininin terimleriyle, sakinleri birbirlerine yardım etmeye ve "*biri diğerine yararlı ve dürüst işlerde yardım ettiği gibi*" yemin ederlerdi. Bu yemin basit bir formül değildi.

Aynı döneme ait başka bir tüzükte ise örneğin "Komün!" çağrısının, "Halkın toplanıp, onu atanın yardımına koşması" ve gece veya gündüz, çan kulesinin çan sesini duyduğunda, herkesin silahlarını alıp belediye başkanına koşması gerektiği. Beylere karşı koyabilecek ve onlara kafa tutabilecek toplumsal milisler oluşturuldu.

Böylece 1302 yılında Flaman bölgesinin bütün büyük kentlerinde, Bruges, Gent, Ypres'te bir ayaklanma çıktı... Kumaşçılık sektöründen küçük zanaatkârları, dokumacıları ve dokumacıları bir araya getiren ve yaya olarak savaşılan milisler, Courtrai'de Fransız şövalyelerinin kaymağını bozguna uğrattı. Altın Mahmuzlar Savaşı olarak adlandırılan savaşta 60'tan fazla kont ve baron ile birkaç yüz şövalyenin öldüğü söylenmektedir; çünkü katledilen şövalyelerin ayaklarından çıkarılan 500 ila 700 arası altın mahmuz, Courtrai kilisesine ganimet olarak asılmıştır.

Bu şehirlerin içinde, zanaatkârlar ile zengin burjuvazi (çoğunlukla tüccarlar) arasında bir sınıf mücadelesi daha gelişti. Hemen hemen her yerde bu zengin burjuvazi idari işlevleri tekeline almıştı. Şehirler, ittifaklar ve evlilikler yoluyla çoğu zaman birkaç büyük ailenin eline geçiyordu.

Bazen çok şiddetli bir hal alan bu iç mücadeleler, lordların şehirlerin yönetimine müdahale etmelerine, bazı burjuva kesimlerinin rakiplerine karşı kendilerini kabul ettirmek için onlarla ittifak kurmalarına olanak tanıyordu. Bu gelişme, 14'üncü yüzyıldan itibaren cemaat hareketinin gerilemesine neden oldu.

Bu ortaçağ döneminde burjuvazi, bağımsız bir güç oluşturmaya izin vermeyecek kadar dar bir komünal çerçeveye içinde, çok zayıf kalmıştı. Lordlarla karşı karşıya gelince bir müttefik bulması gerekiyordu ve bunu feodal düzenin tepesinde, kraliyette buldu. Krallar ise soylular üzerinde otoritelerini dayatmak için burjuvaziye güveniyorlardı.

Örneğin Fransa'da 13'üncü yüzyılda Kral Philippe, krallığın büyük lordlarından bağımsız bir idari organ oluşturmak üzere burjuvaziden çok sayıda adamı görevlendirdi. Roma hukukunun yeniden keşfedildiği bir dönemdi. Feodal gelenekler bölgeden bölgeye farklılık gösteriyordu ve lordun yerel otoritesini meşrulaştırıyordu. Roma hukuku, tartışmasız ve tanınmış bir merkezi kamu otoritesinin olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu, bir hükümdarın krallığının bütün tebaasına iradesini dayatmak istemesi durumunda yasal bir temel sağlayabilirdi. Güzel Filip'in çevresine topladığı hukukçuların hepsi burjuvaziden geliyordu ve Roma hukuku okumuşlardı. Bugünkü üst düzey memurluğun atalarıydı onlar. İlk kez, kralın yeni kurduğu idari organın kontrolörü haline gelen basit bir burjuva, Mühür Muhafızı olarak atandı.

Feodal sistemde bir beyin ordusu, kendisine bağlılık yemini etmiş ve bu nedenle kendisine 40 günle sınırlı bir askerlik hizmeti borçlu olan vasalları ve onların adamlarından oluşurdu. Bu açıdan da kral, diğerleri gibi bir efendiydi ve özel bir gücü yoktu. Lordlardan bağımsız bir politika

izleyebilmek ve onları hizaya getirebilmek için, kraliyet iktidarının tamamen kendi maaşıyla çalışan daimi bir orduya sahip olması gerekiyordu. Bu masrafları karşılamak için vergi toplamak gerekiyordu. Ve bu görev, paranın kullanımını uzmanlık alanı olan, hatta yaşama amacı bu olan adamlara, yani burjuvalara emanet edilmeyecekse kime emanet edilmelidir?

Fransa'da tüccar bir babanın oğlu ve kendisi de tüccar olan Jacques Cœur, 1439'da Kral VII. Charles'ın haznedarı oldu. Bu görevi 1451'deki düşüşüne kadar sürdürdü. Bu arada kişisel işleri de gelişti. Hazinedar unvanı onu saray maliyesinin başına getirmiş, aynı zamanda sarayın tedarikçisi olmuş, bunu da büyük kazançlarla yapmaktan geri kalmamıştır. Ticaret merkezleri Fransa'nın her tarafına yayılmıştı: İngiltere ve Flanders ile ticaretinin merkezi olan Rouen'de, Almanya ve Doğu Avrupa ile ticaretinin merkezi olan Lyon'da ve malların Doğu'ya, İspanya'ya ve İtalya'ya gittiği Marsilya'da birkaç tane vardı. Bakır ve gümüş-kurşun madenleri onu döneminin en büyük sanayicilerinden biri yapmıştı. Son olarak Papa'dan, hacıları kadırgalarıyla Doğu'ya taşıma imtiyazını elde etti ve bu sayede Mısır Sultanı ile önemli bir silah ve köle ticareti geliştirdi. Zamanının en zengin ve en güçlü adamlarından biri haline gelmişken, kralı kızdıracak bir hata yaptı ve servetine el konularak hapse atıldı. Jacques Coeur kaçmayı başardı ve sürgünde hayatına son verdi.

Böylece bu zengin burjuvaların kaderi ve talihi tamamen kraliyetin iyi niyetine bağlı kaldı. Feodal dünyada burjuva mülkiyeti ne kutsaldı ne de dokunulmazdı. Eğer kraliyet iktidarı burjuvazinin ittifakını arıyorsa, bu ona iktidarı vermek için değildi ve birçok burjuva bu durumu çok acı bir şekilde yaşadı.

Bu gelişmenin sonunda, 15'inci yüzyılın sonlarında Avrupa'nın her yerinde monarşik devletler oluşmuştu. Bunlar sonraki dönemde burjuvazinin gelişme alanı oldular.

Kapitalizmin başlangıcı ve mutlak monarşinin rolü

Doğu'ya yeni deniz yollarının açılması, Amerika'nın keşfedilmesi ve İspanyol ve Portekiz monarşileri tarafından fethedilmesi, kapitalizmin gelişmesinde belirleyici bir aşamayı oluşturdu. Amerika'daki altın ve gümüş Avrupa'ya aktı. Ticaret daha önce hiç görülmemiş bir ölçekte genişledi.

Değerli metallerin bolluğu, İspanyol monarşisinin 16'ıncı yüzyılda gücünün zirvesine ulaşmasını sağladı. Sarayının lüks ve ihtişamını finanse edebildi ve bir asırdan fazla bir süre Avrupa kıtasında savaşlar yürüterek kendini tüketti. İspanyol kraliyet hazinesinden akan altın ve gümüş, Avrupa burjuvazisinin,

özellikle de Kuzey Batı Avrupa'daki Flanders ve Hollanda burjuvazisinin gelişmesini sağladı. Bu bölgelerdeki halkların, bu burjuva sınıfların önderliğindeki uzun süreli isyanı, İspanya Kralı'nın onlara dayatmaya çalıştığı vesayet rejimini sarstı. Bu mücadele dinsel bir karaktere büründü: İspanyol orduları, isyancıların savunduğunu iddia ettikleri Reformasyon fikirlerine karşı Katolik Kilisesi'ni savundu. Kilise'nin bütün toplumsal ve siyasal yaşama egemen olduğu bir dönemde, her iki tarafın da mücadelesinin gerekçesini dinde bulması kaçınılmazdı.

Onlarca yıl süren savaşların ardından Hollanda, 16'ıncı yüzyılın sonunda nihayet bağımsızlığını kazandı. Cumhuriyetçi kurumların yer aldığı bu yeni devlette burjuvazi, kamu işlerine yönelerek kendini dayatıyordu.

İspanya, Fransa ve İngiltere'nin toplamından daha fazla denizci çalıştıran Hollanda filosu, 2,5 milyonluk bu küçük ülkenin 17'inci yüzyılın büyük bölümünde denizlerde egemen olmasını ve Uzak Doğu'yla ticarete fiili bir tekel oluşturmalarını sağladı.

Ticari bir güç olan Amsterdam, aynı zamanda işleme faaliyetlerini de geliştirmişti: Yün sanayii, ipek boyama ve dokumacılığı, elmas kesimi, optik parlatma, mikroskop, saat ve seyir aletleri imalatı, kara ve deniz haritalarının yapılması, her dilde kitap basımı... Amsterdam şehri o dönemde büyük bir finans merkezi haline geldi.

Marx'ın bir deyiimiyle, Hollanda, 17'inci yüzyılın ilk yarısında, kapitalist ulusun en mükemmel örneği idi.

İngiltere ve Fransa'ya karşı vermek zorunda kaldığı savaşlar Hollanda burjuvazisinin zayıflamasına ve egemen konumunu kaybetmesine yol açtı. Uzun vadede kendini kurabilmesi için savaşlar yürütebilen, Asya ve Afrika'daki sömürge ticaret noktalarını fethedip savunabilen bir devlete ihtiyacı vardı. Bu, gerçek gümrük savaşlarıyla desteklenen korumacı bir politikadan oluşan büyük merkantilizm çağıydı.

Fransa'da bu politika, XIV. Louis'in hem krallığın maliyesinden hem de donanmasından sorumlu olan baş bakanlarından Colbert tarafından uygulanıyordu. Devlet, Brest ve Toulon gibi mevcut tersaneleri ve limanları geliştirmiş, Rochefort'takini yaratmıştır. Yabancı gemilerle ithal edilen mallara vergi uygulanıyordu. Colbert'e göre bu ekonomik savaşta ticaret şirketleri "*kralın orduları, Fransa'daki fabrikalar ise onun yedekleriydi.*" Bir fabrika onlarca, hatta yüzlerce zanaatkarı bir araya getirmişti. Her biri diğerleriyle aynı faaliyeti yürütüyordu, ancak onları bir araya getirmek bile birçok tedarik sorununu basitleştiriyor ve böylece verimliliklerini artırıyor. Kimisi zengin burjuvalar tarafından, kimisi kamu fonlarıyla finanse edilen

400'den fazla fabrika kuruldu. İster özel ister kraliyet idaresinde olsunlar hepsinin ortak özelliği, üretim veya satış tekelinin kendilerine tanınmış olmasıdır. Bu, hem duvar halıları ve porselen gibi lüks ürünleri hem de çelik, kağıt, silah gibi temel ürünleri veya kumaşlar ve çarşafklar gibi günlük tüketim ürünlerini kapsıyordu.

İngiltere ve Fransa'daki Burjuva Devrimleri

Bu dönemde Fransız ve İngiliz monarşileri burjuvazinin gelişmesini destekleyen politikalar izlemiş, soylulara karşı kendilerini güçlendirmek için bu sınıfa güvenmeye çalışmışlardır. Ancak bu ittifak iki ülkede aynı evrimi yaşamadı.

İngiltere'de Kral I. Charles otoritesini güçlendirmeye çalışırken, 1640'tan itibaren burjuva sınıfı ve alt düzey soyluların koalisyonunun desteklediği Parlamento'nun muhalefetiyle karşılaştı. Bu siyasi kriz sonunda tam bir iç savaşa yol açtı ve Cromwell önderliğindeki Parlamento ordusu galip geldi. Tahttan indirilen kral 1649 yılında idam edildi. Burada da kamplar dini ideolojileri öne sürdüler; kral Katolikti, muhalifleri ise Protestan olduklarını iddia ediyorlardı. Ama bu gerçekten de bir burjuva devrimiydi ve burjuvazi için amaç, devletin başında iktidarı kullanmaktı.

O yıllarda İngiliz burjuvazisi henüz tek başına iktidarı ele geçirebilecek kadar gelişmemişti. İngiliz Devrimi, soylular ile burjuvazi arasında bir uzlaşmayla sonuçlandı ve kurumsal düzeyde, 1688'den itibaren parlamenter bir monarşinin kurulmasıyla sonuçlandı. Soylular ve burjuvazi iktidarı paylaşıyorlardı, giderek birleşiyorlardı ve iktidarı hem ticari faaliyetlere hem de toprak mülkiyetine dayanan bir sınıf oluşturuyordu.

Fransa'da ise durum başka bir yöne evrildi. Monarşi burjuvaziye dayanarak kendini güçlendirmeyi başardı ve XIV. Louis döneminde kralın gücü mutlak ve tartışmasız hale geldi. Soylular tamamen dizginlenmiş, en güçlü lordlar Versay Sarayı'nda toplanan saray mensuplarına dönüştürülmüştü.

Burjuvazinin bir kısmı ise, başta maliye, adalet ve polis olmak üzere, yönetim kadrolarını satın alarak devlete entegre oldu. Mirasçılara devredilebildiği için burjuva kökenli bir cübbeli soyluluk oluşmuş, rejim kurumlarının temel direklerinden biri haline gelmiştir.

Zengin burjuvazi içinde, devletle ayrıcalıklı ve avantajlı ilişkiler kurmayı bilenler vardı. Bunlardan biri de 18'inci yüzyılın başlarından beri Hayange ocağının sahibi olan ve 1769 yılında yüksek fırınlarda kömürün kok kömürüyle değiştirilmesine yönelik ilk denemelerin yapıldığı, çelik endüstrisinde devrim yaratan ve o yıllarda İngiltere'de geliştirilen Hayange

teknolojisinin sahibi olan Ignace François de Wendel'di. Aynı de Wendel, 1789 yılında donanma için top üretmek amacıyla Le Creusot'da bir dökümhane kurdu ve bu dökümhaneyi İngiliz Wilkinson ile birlikte kurdu. Dönemin finansörlerinin büyük çoğunluğunun desteğini almayı başaran iki adam, içinde Savaş Maliye Bakanı, Deniz Kuvvetleri Maliye Bakanı, Ordular ve Posta İdaresi'nden sorumlu Kraliyet Müsteşarı'nın da yer aldığı, önemli sermayeli bir anonim şirket kurdular. Askeri emirlerin alınmasında faydalı olan bir şeydi.

Ama bu devlet soyluların devleti olarak kaldı. 18'inci yüzyılın sonlarında 26 milyonluk bir nüfusa sahip olan bu ülkede, yaklaşık üç yüz bin kişilik bu sınıfın uzun süre ekonomik anlamda hiçbir rolü olmamıştı. Asalak gibi yaşayan soylular, çalışmanın kendilerine şerefsizlik olduğunu düşünüyorlardı. Ama onlar, feodal dönemden kalma ayrıcalıklarına sıkı sıkıya sarılıp, egemenliklerinden en ufak bir taviz vermeye yanaşmıyorlardı. Orduda subaylık kadroları onlara ayrılmıştı. Ruhban sınıfında ise piskoposların hepsi soylu kişilerden oluşuyordu. Devletin üst kademelerinde önemli bir yer tutmaya devam ettiler ve iyi maaşlı bir göreve sahip olmak için bir prensin uşağı olmak gerekiyordu.

Soyluluk karşısında burjuvazi, devletin yönetimine ve ülkenin idaresine katılmayı giderek daha kararlı bir biçimde talep ediyordu. Gözlerinin önünde, rakibi İngiliz burjuvazisinin kraliyet iktidarına sınırlamalar getirebildiği ve siyasi iktidarın kapılarını açabildiği İngiliz monarşisinin modeli vardı.

1789 yılında mali sıkıntılarla boğuşan kral, yeni vergiler üzerinde oylama yapmak üzere tüm nüfusun temsilcilerini, yani Genel Meclis'i bir toplantıya çağırdı. Bu, devrimci bir seferberliğin başlangıç noktasıydı. Burjuvazi önce önderliği ele aldı ve istediğini kısa sürede elde etti: Bir Anayasa, iç gümrüklerin kaldırılmasını, ağırlık ve ölçülerin birleştirilmesini de içeren bir idari yeniden yapılanma, böylece iç pazarın yaratılmasına olanak sağlanması. O, burada durup, monarşiyle ve liberal soylularla bir uzlaşmaya varmaya mükemmel bir şekilde yanaşacaktı. Fakat ne kral, ne de soyluların çoğunluğu bunu kabul etmedi. Ve halkın seferberliği olmadan, köylülerin, kent zanaatkârlarının, sans-culottes (baldırı çıplak) denilenlerin seferberliği olmadan burjuvazi kazanamazdı. Engels'in özetlediği gibi: *"Bastille'den itibaren avam, burjuvazi için bütün işi yapmak zorunda kaldı. Onun müdahalesi olmasaydı [...] Eski Rejim burjuvaziye yenmiş olacaktı. »*

"Ya özgürlük ya ölüm", "Saraylara savaş, kulübelere barış" sloganlarıyla savaşa giren bu devrimci kitleler, toplumun en zengin kesimlerinde derin bir

toplumsal korku yarattı. Ama o dönemde kent ve köylerden gelen bu küçük halk, burjuvazinin iktidarı ele geçirmesini önleyecek durumda değildi.

Yeni siyasal ve toplumsal rejimin istikrara kavuşması ancak 1799 yılında Napolyon Bonapart'ın askeri darbeye gelmesiyle mümkün oldu. Kendini imparator ilan edene kadar giderek daha kişisel bir rejim kurdu. Uzun süre neredeyse hiç değiştirilmeden kalan Medeni Kanun'u hazırlayarak özel mülkiyeti kutsallaştırdı, burjuvazinin gözünde özsel olanı pekiştirdi. Onun önderliğinde devlet, bugüne kadar koruyacağı ve burjuvazinin egemenliğinin bir aracı haline gelen, tamamen onun çıkarlarını savunmaya adanmış bir idari yapıya ve örgütlenmeye kavuştu.

Sanayi devriminde devletlerin rolü

İngiltere, burjuvazinin iktidara geldiği ilk ülkeydi ve dolayısıyla kapitalizmin gelişimiyle birlikte gelen sanayi devrimini de bugüne kadar götüren ilk ülkeydi.

Buhar makinesi ve yeni dokuma tezgahlarının geliştirilmesi gibi teknolojik ilerlemenin yaygınlaşması, birkaç yüz, hatta birkaç bin işçinin çalıştığı iplik fabrikalarının ve çelik fabrikalarının ortaya çıkmasına yol açtı.

Devlet, yalnızca ticari genişlemeye verdiği siyasi ve askeri destekle değil, aynı zamanda her türlü işçi isyanını bastırarak da önemli bir rol oynadı. Zanaatkarlar, yıkımlarından sorumlu tuttıkları yeni makinelerin getirilmesine karşı çıkmak için onları yok etmek üzere örgütlendiler. 1769'da çıkarılan bir yasayla bu tahribatlara ölüm cezası verildi. 1799'da tüm işçi koalisyonları yasaklandı.

Devletin de kapitalistlere bazı kurallar dayatmak için devreye girmesi gerekiyordu. Böylece demir yolu ağı tamamen özel şirketler tarafından, her bir inşaat birbirinden bağımsız olarak yapılmış oldu. Rekabet içinde oldukları için her şebeke kendi lokomotiflerini ve sürüş ekiplerini, sinyalizasyonunu, mesleki uygulamalarını kendi topraklarında kıskançlıkla koruyordu. Daha da kötüsü, demir yolu genişliği bölgeden bölgeye farklılık gösteriyordu. 1845 yılında İngiliz hükümeti tek ölçü uygulamasını getiren bir yasa çıkarmak zorunda kaldı.

İngiltere, diğer tüm ülkelerden çok daha önde, gerçek anlamda dünyanın atölyesi haline geldi. İngiliz burjuvazisi dünya pazarına egemen olabilecek kadar güçlü hissettiğinde, önceki dönemde izlediği korumacı politikayı terk ederek, kendisine diğer ülkelerin pazarlarına ulaşma olanağı sağlayan serbest ticaretin ateşli bir savunucusu oldu.

İngiliz egemenliği karşısında Avrupa'nın diğer burjuvazilerinin gelişebilmeleri için feodalizmin kısıtlamalarından kurtulmuş bir devletin desteğine mutlaka ihtiyaçları vardı. Fransa'da burjuva devrimi yaşanmış olsa da, Avrupa'nın geri kalanında devletler eski aristokrat katmanlara bağlı kalmaya devam etti.

Hatta Fransa bile, 1815'ten ve Napolyon ordularının yenilgisinden sonra, bir monarşinin yeniden kurulmasını yaşamıştı. Soylular yerlerini yeniden ele geçirmek arzusuyla geri dönmüşlerdi, ancak burjuvaziyle uzlaşmak zorundaydılar. 1830 yılında Paris'te burjuvazinin bir kesiminin desteklediği üç gün süren ayaklanmalar, hiçbir şey öğrenmemiş ve hiçbir şey anlamamış bu aristokrasinin temsilcisi olan gerici Kral X. Charles'ın gidişine yol açtı. Yerine, "burjuva kralı"nı temsil eden bir başka hükümdar, Louis-Philippe geçti. 1840-1848 yılları arasında Başbakanlık yapan Guizot, Meclis'te yaptığı bir konuşmada burjuvaziye hitaben "Zenginleşin" diye haykırdı. Ve bu zenginleşmeyi garantilemek için sadece konuşmalarla yetinmedi. Hükümeti 1842 yılında demiryollarının gelişimini hızlandırmak için bir yasa çıkardı. Devlet, şirketlere arazi temin etti, altyapı inşaatını finanse etti, açık verilmesi halinde şirketlerin kredi faizlerini ödemeyi kabul etti ve şirketlerin ihraç ettiği tahvillerden elde edilen geliri garanti altına aldı.

Şirketlerin sermayesinde rejimin sıkı bağları bulunan Paris bankacılığının başlıca isimleri yer alıyordu. Ama burjuvazinin büyük bir bölümü iktidardan dışlanmış, hatta en zengin sınıflara tanınan oy hakkından bile yoksun bırakılmıştı. Hoşnutsuzluğu, oy hakkının genişletilmesi için yaptığı seferberlik, 1848 devriminin patlak vermesine katkıda bulundu.

1848 devrimlerinin başarısızlığı

O yıl, Avrupa'nın tamamı, feodal dönemden kalma eski toplumsal düzeni yıkmak isteyenlerin yükselişine tanıklık eden bir devrim dalgasıyla sarsıldı. Bu devrimlerin amacı, Almanya ve İtalya için, ulusal birliği sağlamak, feodalizmin kalıntılarından kurtulmak ve kapitalizmi geliştirmek amacıyla burjuvazinin iktidara gelmesiydi.

Bu devrimler her yerde başarısızlığa uğradı, çünkü burjuvazi proletaryadan duyduğu korkuya kapılarak otoriter güçlerin sığınağına sığınmak zorunda kaldı. Fransa'da mücadele proletarya ile burjuvaziye karşı karşıya getirdi. İkincisi, proletaryayı ezdikten sonra cumhuriyetçi kurumlardan vazgeçmeyi tercih etti ve sonunda III. Napolyon'un imparatorluk rejiminin kuruluşunu kabul etti. Almanya ve Avusturya'da monarşik rejimler yeniden kuruldu.

Marx ve Engels, bu dönemdeki devrimci seferberliğin bir aşamasında proletaryanın iktidara başvurabilecek bir konuma geleceğini umuyorlardı. Engels, yıllar sonra bu dönemden siyasal dersler çıkararak şöyle yazmıştır: *"Tarih, bizim ve bizim gibi düşünenlerin hepsinin yanlış olduğunu kanıtladı. Kıtadaki ekonomik kalkınmanın kapitalist üretimin bastırılması için henüz olgunlaşmaktan uzak olduğunu açıkça gösterdi; Bunu, 1848'den beri tüm kıtaya yayılan ve ancak o zaman Fransa, Avusturya, Macaristan, Polonya'da ve yakın zamanda Rusya'da büyük ölçekli sanayiye vatandaşlık hakkı veren ve Almanya'yı gerçekten birinci sınıf bir sanayi ülkesi haline getiren ekonomik devrimle kanıtladı - tüm bunlar kapitalist bir temelde, yani 1848'de hala genişlemeye çok müsaitti. Şimdi, tam da bu sanayi devrimi, her yerde sınıf ilişkilerine ışık tutan ilk devrimdi. »*

Bu sanayi devrimleri, feodal yapıların sürdürülmesiyle ortaya çıkan kısıtlamaların ortadan kaldırılmasını gerektirdi. Burjuvazi, 1789 devrimcilerinin yaptığı gibi, bunu "aşağıdan" dayatamadı. Ekonominin gelişmesi için elzem olan bu reformlar, bu nedenle, 1848 devrimlerinin başarısızlığıyla sağlamlaşan diktatörlük devletleri tarafından "yukarıdan" gerçekleştirildi.

Fransa'da İkinci İmparatorluk rejimi, anonim şirketlerin, demir yolu şirketlerinin ve genel olarak sanayinin gelişmesini teşvik etti. Almanya'da, büyük toprak sahiplerinin özellikle gerici kesimini temsil eden Prusya Kralı'nın Başbakanı Bismarck, ülkenin kendi otoritesi altında birliğini sağlayarak, Alman burjuvazisinin o zamana kadar yoksun olduğu iç pazarı yarattı.

ABD ve Japonya'da son sanayi devrimleri

Aynı dönemde iki ülke, ABD ve Japonya da aynı yola girmeyi başardılar ve bu da onların büyük sanayi güçlerinin çok kapalı kulübüne katılmalarına olanak tanıdı.

Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Amerika'daki eski İngiliz kolonilerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş ve sekiz yıldan fazla süren bir savaşın ardından bağımsızlığını kazanmıştır. Ancak neredeyse bir asırlık varlığının ardından ülke derin bir şekilde bölündü. Kuzey'de sanayi burjuvazisi egemendi, Güney'de ise sömürge döneminden kalma plantasyon ekonomisine ve köleliğe dayalı servetleri olan büyük toprak sahiplerinden oluşan bir tabaka vardı. 1861'den 1865'e kadar süren İç Savaş, Kuzey burjuvazisinin ülkeyi birleştirmesine ve köleliği kaldırarak, işgücünü "özgürce" sömürecek

kapitalistlerin yükselişı için gerekli yasal temelleri oluşturmasına olanak tanıdı.

Sonraki yıllarda Batı'nın fethi, topraklarından edilen Kızılderililere karşı verilen savaşlar, milyonlarca Avrupalı göçmenin gelişı, Amerikan devletinin bir kıta ölçeğinde bir ülke inşa etmesine olanak sağladı. Amerikan burjuvazisi böylece rakiplerine kıyasla çok daha üstün gelişme olanaklarından yararlandı.

Aynı zamanda Japonya'da devlet, Avrupa güçlerinin vesayeti altına girmekten kaçınmak için, neredeyse var olmayan bir burjuvazinin yerini alacak kadar ileri gitti. Japonya, Afyon Savaşları'ndan sonra pazarını tamamen açmak zorunda kalan Çin'in akıbetine uğramak istemiyordu.

1867'den itibaren Japon İmparatoru Mutsuhito ülkesini Aydınlanma Çağı olan Meiji'ye soktu. Büyük feodal beyleri kontrol altına aldı ve giderek güçlü bir monarşı kurdu. Tımarları kaldırdı, ancak köylüler, büyük çiftliklerin başında kalan eski efendilerine tazminat ödemek zorunda kaldılar.

Devlet, yabancı sermayeye başvurmadan ve yabancı sermayeyi ülkeye sokmadan ülkenin sanayileşmesini başlattı. 1880'den sonra kurduğu şirketleri özel mülkiyete sattı. Birkaç çok zengin ailenin yönettiğı, tüm modern sektörlerdeki yatırım ve üretimi kontrol eden büyük şirketler kuruldu.

Bu gelişme, toplumda en gerici özelliklerini sürdürmeye devam eden aristokrat katmanların dönüşümüyle ortaya çıkan kapitalist sınıfın ortaya çıkmasına yol açtı.

İşçi hareketi ve burjuvazi ve devletlerine karşı politikası

Marx, *Komünist Manifesto'da*, eski toplumsal sistemi, yani feodalizmi ortadan kaldırma mücadelesine girişen burjuvazinin devrimci rolünü anlatarak başlar. Marx'a göre proletarya, tarafsız kalmaksızın, aristokrat güçlere karşı savaşan kampta yer alarak bu mücadelelere katılmak zorundaydı. Ama bunu yaparken siyasal bağımsızlığını korumak, burjuvaziye karşı kendi mücadelesini verebilmek, onu devirebilmek gerekiyordu.

Burjuvazi, toplumların tarihinde ilerici bir rol oynamış, feodal rejimin zincirlerini kırmış, Avrupa, Amerika ve Asya'da sanayi devrimlerini gerçekleştirebilecek yeteneğe sahip olmuşsa, devletin onun gelişmesini desteklemek için yaptığı müdahale de ilerici bir nitelik taşımıştır. Yetkililer, salgın hastalık riskleriyle mücadele amacıyla büyük kentlerde kamu sağlığı politikaları uyguladı ve kentsel planlama çalışmaları yürüttü. Burjuvaziye

giderek daha nitelikli bir işgücü sağlayabilmek için nüfusun önemli bir bölümünü okuryazar hale getirmekle ilgileniyorlardı.

Ama bütün bunlara rağmen Marx ve onun fikirlerini izlediklerini iddia eden sosyalist hareketlerin devrimcileri, burjuvazinin çıkarlarını savunan devletlere en ufak bir destek vermekten her zaman kaçındılar.

Örneğin Fransa'da 1880'lerde okul yasaları ilköğretimi ücretsiz ve zorunlu hale getirdi; bu da modern bir ekonominin gelişmesi açısından çok yararlıydı. Bu önlemler aynı zamanda Kilise'nin geleneksel rollerinden biri olan eğitim üzerindeki neredeyse tekeli ortadan kaldırmayı amaçlıyordu. Burjuva cumhuriyetçiler, din adamları arasında çoğunlukta olan monarşik restorasyon taraftarlarının etkisini böylece zayıflatmaya çalıştılar. Ancak cumhuriyetçi okul aynı zamanda bir vatanseverlik okuluydu; öğretmenlere, zenginlerin çıkarları uğruna ölmeye hazır geleceğin askerlerini yetiştirme misyonu yükleniyordu: Adım adım yürümeyi öğrenmek, silah kullanmayı ve atış talimlerini öğrenmek, okul ve lise öğrencilerinin günlük yaşamının bir parçasıydı. Bu Üçüncü Cumhuriyet, 1871'de Paris Komünü'nü kanla ezen burjuvazinin devletiydi.

Almanya'da Bismarck yönetimi, sosyalist hareketi yok etmek amacıyla çok baskıcı bir politika izledi. 1878'den itibaren sosyalist karşıtı bir olağanüstü hal kanunu yürürlüğe girdi. Bu kanunla toplantılar, gösteriler, sosyalist basın yasaklanıyor, aktivistlere hapis cezası ve bazı kasaba ve bölgelerde kalma yasağı getiriliyordu. Ancak yasa, sosyalistlerin seçimlere katılmasını ve parlamentoda yer almasını engellemedi.

Bismarck, bu "kırbaç politikasına" eşlik ederek, kendisine özgü toplumsal aşağılamayla birlikte, "şeker bahşişi politikası" olarak adlandırdığı bir politika da izledi. 1883'te Reichstag'dan sağlık sigortasıyla ilgili yasalar, 1884'te kaza sigortası yasası, hatta 1889'da yaşlılık sigortası yasası çıkardı. Bismarck, dönemin en ileri sosyal mevzuatını ortaya koyarak, işçiler arasında sosyalist fikirlerin ilerlemesine karşı koymaya çalışmış ve işçi hareketi içinde, sosyalistlerden farklı olarak rejimi destekleyecek akımların gelişmesini teşvik etmeye çalışmıştır.

Bu politikanın 1914'e kadar hiçbir amacına ulaşamadığı açıktır. Marx ve Engels'in fikirlerini savunan Bebel ve Liebknecht önderliğindeki genç Sosyal Demokrat Parti, baskılara rağmen fikirlerini yaymak için örgütlenmeyi başardı ve seçim ilerlemesini sürdürerek giderek daha fazla milletvekili seçti. Reichstag'da Sosyal Demokratların temsilcileri Bismarck'ın sosyal yasalarına oy vermediler ve ona destek vermeyi reddettiler. Alman Sosyal Demokratlarının sloganı "Bu hükümete ne bir kuruş, ne de bir adam" idi.

Artık onların amacı, mülk sahibi sınıfların devrilmesini ve proletaryanın iktidarı ele geçirmesini hazırlamak için savaşıyordu.

Bu dönemde işçi hareketi, işçilerin mücadeleciliğine, grev hareketlerine ve Avrupa ve ABD'de sendikal örgütlenmelerin yaratılmasına dayanarak geliyordu. Sosyalist partiler, 1889'dan itibaren İkinci Enternasyonal'de bir araya gelerek kuruldular. Bu Enternasyonal'in programı toplumsal devrim ve enternasyonalist fikirlerdi. Sosyalist hareket içinde, işçi sınıfının mücadelesini kapitalizmi yıkmaya değil, onun çerçevesi içinde reformlar elde etmeye sınırlamak isteyen bir akım da vardı. İkinci Enternasyonal'in programı toplumsal devrim programı olarak kalırken, reformist fikirler giderek daha fazla taraftar buldu. Bunlar, bürokrasinin çıkarlarının siyasi ifadesi haline geldiler; bürokrasinin işçi hareketi içindeki gelişimi, emperyalizmle birlikte kapitalizmin gelişmesinde yeni bir aşamanın sonucuydu. O dönemde en güçlü burjuvaziler, işçi sınıfının bir kesiminin yaşam koşullarını iyileştirme olanağına sahipken, bu kesimin bazı siyasi ve sendikal liderlerini de kendi kurumlarına entegre edebiliyorlardı.

19. yüzyılın sonlarında kapitalizm, gelişmesinin emperyalist aşamasına ulaşmıştı.

Rekabet ve yoğunlaşma ihtiyacının bir sonucu olarak, bütün sektörlerde az sayıda dev şirketler, tröstler oluşmuş, bunlar kendilerini adeta birer tekel konumunda bulmuşlar ve böylece rekabetin etkilerini sınırlamayı, hatta pazarları paylaşarak ve fiyatları belirleyerek rekabete bir süre son vermeyi kabul edebilmişlerdir.

Fransa'da 1912 yılında, ilk on çelik şirketi çelik endüstrisinin toplam sermayesinin yüzde 70'inden fazlasını kontrol ediyordu, dokuz şirket toplam kömür üretiminin yüzde 80'ini üretiyordu. ABD'de 1900'lü yıllara gelindiğinde, tröstlerin payı tekstil üretiminin yüzde 50'sini, gıda üretiminin yüzde 62'sini, kimyasallar, demir-çelik üretiminin yüzde 80'inden fazlasını temsil ediyordu.

Bu genel gelişmenin önemli sonuçları oldu ve kapitalizmin yeni bir aşamaya, onun emperyalist gelişme aşamasına geçtiğini gösterdi. Troçki bu yeni dönemi analiz ederken şöyle yazıyordu: *"Tekelleşme yoluyla rekabetin ortadan kaldırılması, kapitalist toplumun parçalanmasının başlangıcını işaret eder. Rekabet, kapitalizmin başlıca yaratıcı gücüydü ve kapitalizmin tarihsel meşruiyet kaynağıydı. Bu şekilde rekabetin ortadan kalkması, paydaşların toplumsal asalaklara dönüşmesi anlamına gelmektedir. »*

Emperyalizm, kapitalizmin bunama evresiydi; bu dönemde, ekonomik gelişmeyi yavaşlatabilecek bütün çelişkiler giderek artan bir güçle ortaya çıkıyordu. Serbest rekabet sermayesi, sermayenin yoğunlaşmasına ve tekelleşmeye yol açmıştı; sanayi ve bankacılık sermayesi, tüm ekonomiye egemen olan tek bir mali sermaye haline gelmişti.

Amerika Birleşik Devletleri'nde iki finans imparatorluğu kuruldu; biri milyarder Morgan'ın First National Bank'ı tarafından, diğeri ise milyarder Rockefeller'ın National City Bank'ı tarafından kuruldu. İkiisi birlikte Amerikan ekonomisinin büyük bir bölümünü kontrol ediyorlardı.

Emperyalizmle birlikte ekonominin finansallaşması kendini göstermeye başlıyor. 20'nci yüzyılın başlarında İngiltere artık önde gelen sanayi gücü değildi: ABD ve Almanya tarafından çok geride bırakılmıştı. Ancak yine de dünyanın en büyük yatırımcısı olmayı sürdürdü. Artık 1914 arifesinde önde gelen ekonomik güç olarak kalmasını sağlayan şey ticaret değil, finansal faaliyetlerdi. Karlar artık üretim güçlerinin gelişiminden elde edilmediğinde, bu sistem içindeki egemen sınıfın giderek daha asalak bir sınıf haline gelmesi, yaratabileceğinden daha fazla serveti sömürmesi anlamına gelir.

Burjuvaziler arasındaki rekabet Avrupa'da genel olarak korumacılığın geri dönmesine yol açtı; her biri kendi iç pazarını korudu; ancak bu pazarın çok dar olduğu kısa sürede ortaya çıktı. Mallar ve daha da önemlisi sermaye için dışarıya çıkış yolları bulmak zorunlu hale geldi.

Yeni pazarlar fethetme ihtiyacı, dönemin büyük güçlerinin giriştiği sömürge yarışının itici gücüydü. Fransa'da adı daha önce sözü edilen okul yasalarıyla anılan Jules Ferry, özellikle Asya'da sömürgeleştirmeye en çok gönül verenlerden biriydi ve bu nedenle zamanında "Tonkinli" lakabı ile anıldı. 1885 yılında yaptığı bir konuşmada açıkça şöyle diyordu: *"Sömürge politikası, sanayi politikasının kızıdır"*, ya da yine: *"Koloni bir çıkış yoludur"*.

Zorla, terörle, Asya ve Afrika'da halkları katlederek, savaş gemileri politikası uygulayarak bütün büyük Avrupa güçleri sömürge imparatorlukları kurmaya çalışmış ve nüfuz alanlarını genişletmek için birbirleriyle savaşmışlardır. 20'inci yüzyılın başlarında, daha sonra gelişen burjuvaziler pazar yarışına girişmişken, rakipleri dünyayı paylaşmışlardı bile. Bu durum özellikle, Avrupa'da öncü hale gelen sanayisinin ulaştığı gelişmeye uygun çıkış yolları bulmak amacıyla dünyayı yeniden bölüştürmek zorunda kalan Alman burjuvazisi için geçerliydi.

Bu gelişme, ekonomik ve mali rekabetin sertleşmesine, ulusal rekabetlerin şiddetlenmesine yol açtı. Her yerde askeri harcamalar artıyordu. Fransa'da

1908 yılında askeri harcamalar, toplam devlet harcamalarının üçte birinden fazlasını oluşturunuyordu. İngiltere'de ise bu sayı neredeyse yarı yarıya. Her ülkede sanayicilere satış noktaları sağladılar. Ayrıca orduya yeni fetihler için imkânlar sağladılar. Ancak askeriye'nin arkasında, kaçınılmaz olarak 1914'te Birinci Dünya Savaşı'na yol açan rekabet eden emperyalizmlerin dinamiği vardı.

Burjuva devletler, büyük sermayenin diktatörlüğünün araçlarıdır

Emperyalist kapitalizm aşamasında, en gelişmiş ülkelerin hepsinde, büyük kapitalist şirketler, kendi taleplerini devletlere dikte etme durumuna gelen bir ekonomik ve toplumsal güce sahip olmuşlardır. Finans kapitaliyle devlet aygıtı arasında gerçek bir kaynaşma yaşandı ve devlet aygıtı giderek büyük sermayenin diktatörlüğünün aracı haline geldi. Birinci Dünya Savaşı bu gelişmeyi büyük ölçüde hızlandırdı.

Çatışmaya dahil olan ülkelerin hepsinde devletin doğrudan müdahale ederek savaş ekonomisini kurması gerekti. Devlet, hammaddeyi kendisi satın almak zorunda olmadığında, dağıtımını organize etmek zorunda kalıyordu. Ayrıca, temel öneme sahip olduğu düşünülen endüstrilerin gerekli iş gücüne sahip olmasını da sağlaması gerekiyordu. Nitekim savaşın ilk haftalarında, hem Fransa'da hem de Almanya'da genel seferberlik, şirketlerin işçilerini boşaltmasına yol açmış ve birçoğu neredeyse durma noktasına gelmişti. Hükümetler ve genelturmaylar savaşın birkaç aydan fazla sürebileceğini hesaba katmamışlardı.

Daha sonra seferber edilen işçiler şirketlere görevlendirildi. Fransa'da Ekim 1915'te askeri işçiler için gerçek bir statü oluşturuldu. İkincisi ise askeri otoriteye tabiydi, görevlendirildiği kurumun bulunduğu yerde ikamet etmek zorundaydı ve ayırt edici bir tabela taşıması gerekiyordu.

Devlet böylece verimliliği sağlamak adına üretimi planlamak, rasyonalize etmek ve standartlaştırmak durumunda kalmıştır. Ama kapitalistlerin gücünü sorgulamadı. Tam tersine en güçlü şirketlerle işbirliği yapılarak yapıldı. Yüksek fiyatlar belirleyerek büyük karlar elde etmeyi garantilediler. Ancak eyaletler yine de daha sıkı kontroller getirmek zorunda kaldı. Nitekim Almanya'da Savaş Bakanlığı, Alman demir ve çeliğinin tarafsız ülkeler üzerinden Fransa ve İtalya'ya ulaştırıldığını tespit ederek, 1916 sonbaharında ihracatı düzenlemeye karar verdi.

Devlet fabrikaların yapımını finanse etse bile, bunlar kapitalistlerin malı olarak kalıyordu. Örneğin Fransa'da sanayici André Citroën, Paris'teki Quai de Javel'de altı haftada, tamamı kamu kaynaklarıyla finanse edilen bir

otomobil fabrikası inşa ettirdi. Bir diğer otomobil üreticisi Louis Renault, kısa sürede Savaş Bakanı'nın ayrıcalıklı muhatabı haline geldi ve onun fabrikalarında çelik, motor, mermi, ilk tanklar üretti... Her şey iyiydi, çünkü kâr vardı.

1917'den itibaren yönetim, en küçük şirketlere uzmanlaşma dayatacak, onları büyük şirketlerin taşeronları olarak çalışmaya zorlayacak kadar ileri gitti. Devlet, yalnızca kendi kişisel çıkarlarıyla ilgilenen bir çıkarıcı sınıfın sorumsuzluğuyla karşı karşıya kalınca, savaş çabasını sürdürebilmek için ekonomiyi örgütlemek ve planlamak zorundaydı; yani milyonlarca insanın savaş meydanlarında birbirini katledebilmesini sağlamak gerekiyordu.

Reformist liderler bakan olduklarında

Avrupa devletlerinin liderleri, savaşın isyan hareketlerine yol açabileceğinin farkındaydılar. Bu nedenle işçi hareketinin önderlerinin desteğini almaya çalıştılar. Troçki'nin ifadesiyle, sosyalist partilerin ve sendikaların liderlerinin artık toplumsal sorunun çözümü değil, kendi toplumsal sorunlarıyla ilgilendikleri emperyalist ülkelerin çoğunda bunu elde etmekte zorluk çekmediler. Milletvekilleri, belediye meclis üyeleri, kooperatif yöneticileri, gazeteciler ve sendika bürokratlarından oluşan bu kesim, özellikle toplumsal ilerleme için yeni ufuklar açtığı için Kutsal Birlik'e katılmaya oldukça hazır olduklarını gösterdiler.

Savaşın başından itibaren işçi hareketinin önderlerinin büyük çoğunluğu, kendi burjuvazilerinin kampına geçerek, işçileri cepheye gitmeye ve savaşıma çağırdılar, şovenist propagandanın yayılmasına katıldılar, her türlü itirazın dile getirilmesini engellediler, şirketlerdeki yetkililerle ve işverenlerle her düzeyde işbirliği yaptılar.

Fransa'da Ağustos 1914'te üç sosyalist iktidara geldi. Bunlardan biri olan Albert Thomas, önce Mühimmat Müsteşarı, ardından Aralık 1916'dan itibaren Silahlanma Bakanı olarak, işverenlerle yakın işbirliği içinde savaş ekonomisini örgütledi. Ayrıca sendika üyelerine grevleri önlemeleri yönünde çağrıda bulunabilecek konumdaydı.

İngiltere'de sendikalar, işçi sınıfına ateşkes çağrısı yaptı, yani tüm taleplerin ertelenmesini istedi. İşçi Partisi, ancak Mayıs 1915'te ulusal birlik hükümetinde yer alabildi. Almanya'da Sosyal Demokrat Parti liderleri, savaşın sonuna kadar bakanlık koltuklarından mahrum bırakıldılar; ancak bu, onların çoğunun burjuvazilerinin çıkarlarına sarsılmaz bir bağlılık göstermelerini engelleyemedi.

1917 yılında Rusya'da patlak veren devrim, burjuvazinin korkularının tamamen haklı olduğunu kanıtladı. Proletarya, İkinci Enternasyonal'in sosyalist ve enternasyonalist fikirlere sadık kalan yegane partilerinden biri olan Bolşevik Partisi'nin önderliğinde ilk kez ulusal çapta iktidarı ele geçirdi. İlk işçi devletinin başkanı olan Bolşevikler, kendilerini dünya devriminin öncüsü olarak görüyorlardı. Savaşın sonunda Avrupa'yı devrimci bir dalga sardı ve birçok ülkede burjuvazinin iktidarını sarstı. Bolşevikler, Üçüncü Enternasyonal'i kurarak, işçi sınıfının uluslararası ölçekte üstünlük kurabilmesi için gerekli olan gerçek bir dünya devrim partisi oluşturmayı amaçladılar. Zamanın daraldığının, zamanla yarışıldığının farkındaydılar. Ama kesin mücadelelerin yaşandığı bütün ülkelerde karşı-devrim hüküm sürüyordu. 1914'te ihanet eden sosyalist partiler, işçiler arasında sahip oldukları nüfuzu kullanarak toplumsal düzenin bekçileri rolünü oynadılar, hatta Almanya'da olduğu gibi, devrimci hareketlerin ezilmesini kendileri yönettiler. 1920'den itibaren proletaryanın Rusya dışında bir zafer kazanma umudu azaldı ve Sovyet devleti kendini önemli ölçüde tecrit edilmiş, yalnızca kendi güçlerine güvenebilen bir duruma geldi. Bu devrimci dalganın başarısızlığı Sovyet rejiminin evrimini etkilemiş, bürokratik yozlaşmaya ve Stalinist diktatörlüğün kurulmasına zemin hazırlamıştır. Stalin'in önderliğinde Sovyet devleti devrimci bir unsur olmaktan çıktı ve giderek emperyalist düzeni sürdürmenin bir aracı gibi davranmaya başladı.

Proletaryanın yenilgisi ve ekonominin yeniden canlanması, kapitalist dünyanın birkaç yıl için görece bir istikrar yaşamasına olanak tanıdı. Amerikan emperyalizmi, on yıldır Avrupa'daki rakiplerinin zayıflamasından yararlanarak önemli bir büyüme yaşamış, böylece tüm dünya ekonomisinin lokomotif rolünü üstlenmiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'na yol açan çelişkiler hâlâ devam ediyordu ve bu istikrar ancak geçici olabilirdi. 1930'lardaki ekonomik kriz ve ardından gelen savaş dalgası her yerde devletin daha da büyük ölçekte müdahalesine yol açtı.

Almanya'da Nazizm

Galiplerin dayattığı barış antlaşmaları Almanya'yı bütün sömürgelerinden mahrum etti. Ancak 1920'lerde Almanya yeniden ikinci sanayi gücü konumuna gelmişti, ancak dış pazarları 1914 öncesine göre daha sınırlıydı. Bu durum, 1929 yılında patlak veren küresel ekonomik krizle daha da kötüleşti. Alman ekonomisi tam anlamıyla çöktü. İşsizlerin oranı daha önce hiç görülmemiş bir seviyeye ulaştı. Tüm bankalar ödemelerini yapamayacak

duruma geldi. Genel iflasın önüne ancak devletin müdahalesi ve özel ekonominin zararlarının üstlenilmesiyle geçilebildi.

Aslında Alman burjuvazisinin tek çıkış yolu, rakiplerinin kendisine erişim izni vermediği pazarları, silahlarla savaş yoluyla açmaktı. Bunun için Almanya'nın askeri gücünü yeniden oluşturabilecek güçlü bir devlete ihtiyacı vardı. Ağır sanayinin yeniden canlandırılmasıyla bu yeniden silahlanma politikasının doğrudan bir kâr kaynağı olması amaçlanıyor. Ama aynı zamanda Alman ekonomisinin mutlaka ihtiyaç duyduğu dış pazarları yeniden ele geçirebilmesi için de gerekli bir koşuldu.

Siyasi olarak bu, işçileri hizaya getirmeyi, onları fedakarlık yapmaya zorlamayı ve sömürüyü artırmayı gerektiriyordu. Karşısında büyük ve örgütlü bir işçi sınıfı bulunan burjuvazi, on yıl önce savaştan kaynaklanan devrime benzer yeni bir devrim yaşama riskinden de kaçınmak istiyordu.

Alman burjuvazisi Nazi Partisi'ni desteklemeyi ve onun iktidara gelmesine izin vermeyi seçerek, kendisine bu programı gerçekleştirme olanağını vermiş oldu.

Hitler'in Ocak 1933'te iktidara geldiği andan itibaren, Nazi milisleri SA ve SS, istedikleri gibi hareket edebiliyor, terör, işkence ve cinayet yayabiliyorlardı. Mart ayında Dachau'da açılan ilk toplama kampına çok sayıda işçi, komünist ve sosyalist gönderildi. Aynı ay Komünist Parti yasaklandı. Üç ay sonra Sosyal Demokrat Parti de aynı akıbete uğradı. Sağ partiler kendilerini feshetme kararı aldılar. Tek yetkili parti haline gelen Nazi Partisi, toplumsal yaşamın her alanında halkın denetlenmesini öngören bir sistem kurdu.

Mayıs 1933'te sendikaların varlıkları, işverenleri ve çalışanları şirket bazında bir araya getiren yeni bir örgüt olan Emek Cephesi'ne devredildi. Üyelik ve dolayısıyla aidat ödeme zorunluluğu vardı. Çalışma dünyasında gerçek bir militarizasyon yaşandı. Grev yasaktı ve bireysel performanstaki herhangi bir düşüş "*Führer'in yeniden yapılanma çalışmalarının sabote edilmesi*" olarak değerlendirilebilirdi . 1935 yılında, çalışanları tamamen işverene bağımlı kılan bir çalışma kitapçığı yürürlüğe konuldu. 1938 yılında zorunlu çalışma uygulaması başlatıldı ve işçilerin yetkili makamların belirlediği işyerlerinde çalışmaları zorunlu hale getirildi.

Bütün toplum büyük bir kışlaya dönüştürülmüştü: her türlü uyumsuz ses bastırılıyordu, propaganda aralıksızdı, Gestapo yaygın bir muhbirlik sistemine dayanarak terör estiriyordu. Toplumun bu militarizasyonuna, silah sanayiine mutlak öncelik veren bir savaş ekonomisinin örgütlenmesi eşlik etti.

Devlet, otoyollar, demiryolları, havaalanları vb. inşa ederek büyük çaplı çalışmalar yapma politikası izledi. Amaç, savaşa hazırlanırken ekonomik çarkı yeniden çalıştırmaktı; çünkü bu yollar aynı zamanda orduların daha çabuk taşınmasına da olanak verecekti.

Bu ekonomik devletçilik burjuvaziye karşı değildi ve kapitalistlerin özel mülkiyetinin sorgulanmasına yol açmıyordu. Tam tersine, 1933'ten önce devletin almak zorunda kaldığı bankalardaki, çelik şirketlerindeki, tersanelerdeki hisseler özel sektöre devredildi.

Devlet, en güçlü kapitalistlerin yönetimi altında ekonominin kartelleşmesini güçlendirdi. 1933'te çıkarılan bir yasa, şirketlerin kendi sektörlerindeki kartele katılmasını zorunlu kılıyordu. Ve Reich'ın endüstriyel çabaları bu karteller içerisinde örgütlenmişti.

Bir diğer önlem ise zanaatkârların iş yapmasını imkânsız hale getirmek, onları hammadde ve krediden mahrum bırakmaktı. On binlerce küçük girişimci işini bırakıp proleter olmaya zorlandı; Böylece Nisan 1936 ile Nisan 1938 arasında 100 binden fazla zanaatkar istihdam edildi.

Devletin ekonomik yönetimi, Alman kapitalizminin güçlü sanayi ve bankacılık gruplarına dayanıyordu. Yabancı gruplar da bundan faydalandı: General Motors'un iştirakleri Ford, Unilever ve Shell tüm kârlarını Almanya'da yeniden yatırdı.

Devlet dış ticarete denetim getirdi ve bu denetim giderek takas anlaşmaları biçiminde şekillendi. Kriz sonrası her devletin güçlü bir korumacı politika izlediği bu dönemde bu durum olağan dışı bir durum değildi. Ancak bu aynı zamanda Almanya'nın ithalatı silah endüstrisi için gerekli olanla sınırlama isteğinden de kaynaklanıyordu. İthalattaki bu azalmayı telafi etmek için Devlet, ikame ürünlerin, yani endüstriyel yapay ürünlerin geliştirilmesini teşvik etti. Özellikle popüler tüketime yönelik ürünler olduklarında, çoğu zaman kalitesiz veya tamamen berbat oluyorlardı ve bu da kasıtlı olarak feda ediliyordu. Nazi lideri Göring, seçimin silah ile tereyağı arasında olduğunu ilan etti! Öte yandan bu politika, kimya, metalurji, tekstil ve gıda sanayiinde faaliyet gösteren çok sayıda kapitalistin para kazanmasına olanak sağladı.

Devlet, para basarak ve borçlanarak bu politikayı finanse etti; öyle ki, savaş, mali çöküşten kurtulmanın tek yolu haline geldi.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yeni Düzen

Hitler'in iktidara geldiği 1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri Büyük Buhran'ın ortasındaydı. Üretim yarı yarıya azaldı. Çalışan nüfusun üçte

birinden fazlası işsiz. Yeni seçilen başkan Roosevelt, Yeni Düzen'i başlattı. Bu "yeni anlaşma", çok müdahaleci bir devlet politikasıyla ekonomik mekanizmayı yeniden harekete geçirmeyi amaçlıyordu. Nazizm'in ekonomik denetimi kadar ileri gitmedi ama amaç aynıydı: Burjuvaziye sisteminin iflasından kurtarmak.

Roosevelt, hükümete bankalara borç verme yetkisi veren acil durum yasalarını geçirerek işe başladı ve iflas durumunda banka mevduatlarını garanti altına almak için bir federal sigorta fonu oluşturdu. NRA'yı (Ulusal Kurtarma İdaresi) kurdu. Amaç, her meslekte bir tür kartelleşmenin, yani büyük şirketler arasında üretim miktarlarının düzeyini ve dolaylı olarak üretim fiyatlarını belirlemek için yapılan anlaşmaların oluşturulmasıydı.

Tarım alanında ise hükümet, fiyatlardaki düşüşü durdurmak amacıyla üretimi kısıtlayıcı tedbirler aldı. Milyonlarca insan gıda sıkıntısı çekerken, bu yasayla ekili alanların daraltılmasına karar verildi.

Güney'deki pek çok küçük çiftçi, bu programların sağladığı sübvansiyonları alamayınca gelirlerinde ciddi bir düşüş yaşayarak üretimdeki düşüşten dolayı mahvoldu.

İşçiler açısından Amerikan devleti, işçi hareketini yok etmekten değil, onun bürokrasisini satın almaktan oluşan Alman burjuvazisinden farklı bir politika izleme olanağına sahipti. NRA, işçiler için asgari ücret ve haftalık azami çalışma saati önerilerinde bulundu. Ancak kendilerine saygı göstermeyen çok sayıda patrona karşı herhangi bir yaptırım planlanmadı.

NRA'nın 7A Bölümü, işçilerin işverenleriyle toplu görüşmelere katılma ve seçtikleri sendikaya üye olma haklarını teyit ediyordu.

Amaç, sınıf işbirliği çerçevesinde reformist sendikaları teşvik etmek ve işçi sınıfının hoşnutsuzluğunu kanalize etmekti. Bu aynı zamanda burjuvazinin onlara yer açmayı ve bedel ödemeyi kabul edeceği anlamına geliyordu. En güçlüleri de dahil olmak üzere birçok patron ona düşmandı. Örneğin, otomotiv endüstrisinde, fabrikalarda büyük işçi kitlelerini örgütleyen endüstriyel sendikaların kurulmasını sağlamak için güçlü bir grev dalgası gerekti.

Devlet büyük çalışmalara başladı. Devlet şantiyeleri, faaliyetlerinin en yoğun olduğu dönemde, özel sektörle rekabet edememek için asgari ücretin altında ücretle çalışan 4 milyon kişiyi istihdam ediyordu. Ancak NRA ekonomiyi canlandıramadı. Milyonlarca işçi hâlâ işsizdi. Yeni Düzen politikası Amerikan kapitalizminin krizden çıkmasına izin vermedi. Üretim tekrar başladığında ise, tüm devletlerin uyguladığı korumacı politikalar nedeniyle daha da daraltılan pazarın sınırlarına gelindi.

Fransa'da Halk Cephesi

Fransa'da Mayıs 1936'da yapılan seçimleri Halk Cephesi kazandı. Bu, Üçüncü Cumhuriyet'in tüm hükümet kombinasyonlarının dayanağı olan Radikal Parti, SFIO ve Komünist Parti'nin ittifakıydı. SFIO, ilk kez iktidara gelerek, sosyalist Léon Blum'un hükümetin başında olduğu burjuvazinin işlerini yönetmeye başladı. Komünist Parti, burjuvaziyi rahatlatmak amacıyla hükümeti destekledi ama hükümete katılmadı. Bu hükümet esas itibarıyla Yeni Düzen'e benzer bir politika izledi, ancak mali olanakları çok daha az olduğu için ekonomiye müdahaleleri sonuçta oldukça sınırlıydı. Bazı kamulaştırmalar yapıldı, ancak bunlar sayıca azdı ve çoğunlukla kısmiydi; örneğin SNCF'de devlet katılımı yüzde 51 ile sınırlıydı.

Halk Cephesi, ABD'de Yeni Düzen'in sağladığından daha fazla ekonomiyi canlandıramadı. Öte yandan siyasal alanda burjuvaziye çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Kriz ve onun toplumsal sonuçları, işçiler arasında Haziran 1936'daki fabrika işgalleriyle doruk noktasına ulaşan bir mücadeleciliğin yükselişine yol açtı. İktidara gelmelerinin yarattığı yanılsamaları kullanan Halk Cephesi liderleri, işçi seferberliğini bir çıkmaza sürüklediler. Birçok işçi ücretli izinle ilk kez tatile çıkma hakkını kazandı, ancak çok daha köklü değişiklikler bekliyordu. Blum ve onun PC müttefikleri işçilere sabırlı olmaları gerektiğini öğütlediler, gerçekleştirilmeyen reformlar ve değişimler vaat ettiler. 1936 yazında greve katılan milyonlarca işçinin moralini bozdular ve onları, işverenlerin çok geçmeden başlayacak karşı saldırısı karşısında çaresiz bıraktılar. Ve nihayet 1939'da, her türlü siyasal perspektiften yoksun bırakılan işçiler, kendilerini üniforma giymeye zorlanmış halde buldular, bir kez daha sömürücülerinin çıkarlarını savunmak için harekete geçtiler.

SSCB'nin planlı ekonomisini, faşizmi, Nasyonal Sosyalizmi ve Roosevelt'in Yeni Düzeni'ni aynı kefeye koyanlara Troçki 1937'de şu cevabı vermişti: *"Bütün bu rejimlerin, son tahlilde çağdaş ekonominin kolektivist eğilimleri tarafından tanımlanan ortak özellikleri olduğuna kuşku yoktur."* Şöyle devam etti: *"Bir yandan Sovyet bürokrasisi faşizmin siyasal yöntemlerini özümsemiştir; Öte yandan, şimdilik kısmi hükümet müdahalesi önlemlerine saplanan faşist bürokrasi, ekonominin millileştirilmesine doğru yöneliyor ve bunu da yakında başaracak. [...] Fakat faşist "anti-kapitalizm" in burjuvaziyi mülksüzleştirmeye kadar gidebileceğini iddia etmek yanlıştır. Devlet müdahalesi ve millileştirme gibi kısmi önlemler, devletin kontrol ettiği ve planlı bir ekonomiden aslında farklıdır; tıpkı reformların devrimden farklı olması gibi. Mussolini ve Hitler sadece*

patronların çıkarlarını koordine eder ve kapitalist ekonomiyi düzenlerler ve bu da esas olarak askeri amaçlara yöneliktir. »

Kapitalizmin çelişkileri, İkinci Dünya Savaşı sırasında emperyalizmleri bir kez daha dünyayı yeniden paylaşmak için karşı karşıya getirdi. Amerikan ekonomik makinesini yeniden harekete geçiren Yeni Düzen değil, 1942'den itibaren devasa bir savaş ekonomisinin kurulması olan Zafer Programı'ydı. Amerikan emperyalizmi rekor sürede kendisine birkaç milyon askerden oluşan bir orduyu silahlandırma ve donatma araçları sağladı.

Kapitalizm 1930'lardaki krizi ancak dünyayı yeni bir katliama sürükleyerek aşabildi; bu katliam 50 milyondan fazla insanın ölümüne, ülkelerin yerle bir olmasına ve imha kamplarının dehşetine yol açtı. Savaş, Hiroşima ve Nagazaki kentlerine iki atom bombasının atılmasıyla sona erdi. Milyonlarca insanın ölümünü örgütleyen ve planlayanlar, döneminin en gelişmiş toplum araçlarına sahip, sözde en medeni ülkeleriydi. Bu, devletin burjuvazi ve onun sisteminin hizmetindeki rolüne ilişkin bir yargıdır.

1945'ten Sonra Amerikan Hegemonyası

Savaş sonrasında Amerikan emperyalizmi rakiplerine karşı hegemonik bir konumda kendini buldu. 1944 yılında imzalanan Bretton Woods Anlaşması, doları temel para birimi, altına çevrilebilen tek para birimi ve diğer tüm para birimlerinin değerini belirleyen para birimi olarak belirledi. Amerikan emperyalizmi böylece ülkeler arasındaki ticari alışverişin yeniden başlaması için olmazsa olmaz bir koşul olan uluslararası para sisteminin istikrarını garanti altına almış oldu.

Yeniden inşası için önemli miktarda mali çaba gerekti. 1947 yılında ABD, Marshall Planı'nı başlattı. Milyarlarca dolar Amerikan bankalarından kredi şeklinde ve Amerikan hükümetinin garantisiyle serbest bırakıldı. ABD bir Avrupa ülkesine kredi açtı. Bu kredinin ABD'den gelen mal ve hizmetlerin ödenmesinde kullanılması planlanıyordu. Bu, Amerikan kapitalistleri için iyi bir anlaşmaydı ama aynı zamanda Avrupa devletlerine ekonomiye aktif olarak müdahale etme olanağı sağlıyordu.

İngiltere'de 1947-1949 yılları arasında devlet, Ulusal Kömür Kurulu'nu kurdu, elektrik ve gazı kontrol altına aldı. Demiryolları, limanların bir kısmı, kanalların büyük kısmı, Londra Ulaşımı ve hemen hemen tüm karayolu yük taşımacılığı bir Ulaştırma Komisyonu'na devredildi. 1951 yılında çelik sanayiinin millileştirilmesinden sonra sanayi işgücünün yüzde 10'u devlet tarafından istihdam edilir hale gelmiştir.

Fransa'da devlet, 1944-1946 yılları arasında gerçekleştirilen millileştirmeler yoluyla ülke ekonomisinin yeniden inşasında doğrudan ve aktif bir rol oynadı: Charbonnages de France, EDF-GDF, hava taşımacılığı, Banque de France (1936'da zaten dörtte üçü millileştirilmişti), büyük bankalar ve sigorta şirketleri, vb.

Hükümetler halka fedakarlıklar yükledi, karne uygulaması Aralık 1949'a kadar sürdürüldü. Madenciler, kömür mücadelesi adına sağlıklarını bozan çalışma koşullarına zorlandılar.

Bu fedakarlıkları işçilere dayatmak için burjuvazi, 1944-1947 yılları arasında hükümetlerde yer alan PCF'nin işbirliğine güvenebildi. Liderleri, aktivistlerini şirketlerde şok kontrolü rolünü oynamaya yönelttiler, grevlere karşı çıktılar, grevleri "tröstlerin silahı" olarak sundular ve "önce yeniden inşa etmek, sonra talep etmek" gerektiğini ilan ettiler. Böylece kapitalist ekonominin yeniden inşasında aktif aktörler haline geldiler.

Sovyet bürokrasisi, doğrudan denetimi altında tuttuğu Doğu Avrupa'da işçilere karşı polis rolünü üstlenmiş, Nazilerle ittifak kurmuş ya da onların yıktığı devletleri yıkıntılarından yeniden inşa etmiştir.

Sonraki yıllarda dünyada sömürge karşıtı hareketler ve devrimler yaşandı, ancak bunlara öncülük edenlerin amacı emperyalizmi devirmek değildi. Sömürge imparatorluklarının ortadan kalkması, özel av sahalarına son vermiş, daha önce kendilerine az çok yasak olan pazarlar en güçlü emperyalizmlere açılmıştır. Ancak artık bağımsız olan ülkeler gerçek bir ekonomik gelişme gösteremediler ve emperyalizmin egemenliği altında kaldılar.

Burjuvazinin egemenliğini sürdürmesini sağlayan şey, proleter önderlik krizi ve Stalinizmin karşı-devrimci rolüydü; ama kesinlikle ekonomik dinamizmi değildi.

Fransa'da büyük kapitalist grupların hizmetinde olan bir devletçi politika

Fransa'da devletçi politika yeniden yapılanma döneminin ötesinde de devam etti. De Gaulle'ün 1958'de iktidara gelmesinden sonra Dördüncü ve ardından Beşinci Cumhuriyet döneminde birbiri ardına gelen hükümetler, burjuvazinin gerekli sermayeyi yatırarak toprak işgal edemediği bölgelerde büyük halk grupları yaratmaya çalıştılar. Enerji ve ulaştırma sektöründe, yol altyapısının inşasında vs. durum böyleydi. Bu, sanayicilerin her seferinde çok sayıda çok

karlı devlet siparişi almasını sağladı. Kamu parası böylece özel servetlerin artmasına yardımcı oldu.

Dördüncü Cumhuriyet döneminde İmar Bakanlığı'nda görev almış olmak Francis Bouygues için çok faydalı olmuş ve grubunun inşaat sektörünün devlerinden biri olmasına yardımcı olmuştur. Nisan 1987'de hükümet ana kamu kanalını özelleştirme kararı aldığı anda bile bağlantıları ona hâlâ faydalıydı.

Büyük patronlar arasında ekonominin liberalleştirilmesini savunanlardan biri de Ambroise Roux'ydu; "kamuya uygulanan dar kalıp" eleştirisini yapıyordu. Bu durum onun devletle uzun yıllardır süregelen bağlarından nasıl yararlanacağını bilmesine de engel değildi. Kariyerine teknik danışman olarak başladı, daha sonra 1950'lerin başında Sanayi Bakanlığı'nın özel kalemi oldu ve daha sonra bugünkü Alcatel'in öncüsü olan Compagnie Générale d'Électricité'yi (CGE) devraldı; bu grubun işleri büyük ölçüde kamu emirlerine bağlıydı.

Fransız havacılığının tüm örgütlenmesi, 1949'da oluşturulan, son derece rekabetçi sivil havacılık sektörünün kamu sektörü ile, aşırı korunan askeri havacılık sektörü ve devlet emirleri üzerinde tekel kurulması garanti edilen özel sektör arasındaki rol dağılımından doğmuştur. Bu da kapitalistlerin risk almaktan uzak olduklarını gösteriyor. Bu durum, Vautour'dan Mystère ve Rafale'ye kadar Fransız ordusunun savaş uçaklarını üreten şirketleri olan Dassault ailesi için özellikle faydalıydı.

1965 yılında, devletin tüm petrol faaliyetlerini bir araya getiren Entreprise de recherches et d'activités pétroles (Erap) kuruldu ve iki yıl sonra adı Elf-Erap (Fransa Esans ve Yağlayıcıları Elfi) olarak değiştirildi. Grup faaliyetlerini Afrika'da, Gabon'da geliştirmiş, petrol zenginliklerini yağmalamış, yerel diktatörlerle çok yakın ilişkiler kurmuş ve aynı şekilde Élysée ile de yakın irtibat halinde bulunmuştur. Françafrique adı verilen akımın temel direklerinden biri haline geldi ve yandaşları aracılığıyla eski sömürge imparatorluğunun ülkelerini kontrol altında tutmaya çalıştı. Aynı zamanda iktidar koridorlarında dolaşan tüm partilere fon sağlayan gizli fonlarla tüm siyasi sınıfın gelir kaynağıydı. 1999 yılına gelindiğinde Elf, Fransa'nın en büyük şirketlerinden biri haline gelmişti. Bu durum, eski özel rakibi olan ve ismi Total Fina olarak değiştirilen Compagnie française des pétroles'un (CFP) açgözlülüğünü uyandırmaya yetecek kadardı; bu grup, Şubat 2000'de Elf'i bünyesine katarak bugünkü Total grubunu doğurdu. Bu, devletin burjuvaziye hizmet etmesinin çeşitli yollarına bir örnektir: önce, kamusal bir işletme olarak her zaman Fransız emperyalizminin çıkarlarına hizmet etmek

için çalışmış olan Elf'i yaratarak, sonra da bu çok kârlı işletmenin özel sermayenin kontrolüne girmesine izin vererek.

1970'lerin sonlarında çelik sektörünün millileştirilmesi, devletin zengin sanayiciler için günü nasıl kurtarabildiğinin bir başka örneğidir.

Ekim 1978'de Giscard başkanlığındaki, o dönem Raymond Barre liderliğindeki sağcı hükümet, çelik endüstrisinin kısmen millileştirildiğini açıkladı. Birkaç yıl içinde çeşitli çelik gruplarına 20 milyar Franktan fazla yardımda bulunan Fransız Devleti, kendi borçlarını ve kamu kuruluşlarının borçlarını öz sermaye yatırımlarına dönüştürmeye karar verdi. Böylece devlet, dönemin büyük çelik şirketleri Usinor ve Sacilor-Sollac'ın sermayesine yüzde 80 oranında ortak oldu. Devlet bir felaket kurtarma operasyonu düzenliyordu, çünkü Sacilor-Sollac'ı yöneten Wendel ailesinin iflastan kurtulması çok zor olacaktı.

1972'den itibaren Sacilor'un yönetici direktörü, 1976'ya kadar da Sollac'ın CEO'su olan Jean Gandois'nın daha sonra anlattığı gibi: *"Devletin manevralarını ihbar edenler, ailenin dehşet çılgınlıkları, bunların hepsi büyük bir maskeli baloydu. Aslında Wendel'ler uzun zamandır çelik endüstrisinden kurtulmaya çalışıyorlardı. Daha fazla para getirmedi. Devlet kurtarmayı organize etti ve servetlerinin geri kalanını kurtarmalarına izin verdi. Anlaşmadan bir kuruluş bile kaybetmediler. Ve en önemlisi de buydu. »*

Aslında devletin kurtarma paketinden bir yıl önce aile, Başbakan'ın onayıyla sermayesini yeniden düzenlemişti. Aile grubu iki şirkete bölünmüştü: Bir tarafta gerileyen çelik endüstrisi, diğer tarafta kârlı faaliyetler yeni bir yapı olan Compagnie générale d'industrie et de attendance (CGIP) altında bir araya getirilmişti. Yani Devlet Sacilor'u kontrol altına aldığı anda mal varlığının ayrılması tamamlanmış oldu ve bu kadar.

1970'lerden bu yana kapitalizm krizde

1970'li yıllardaki krizle birlikte kapitalistler sermayelerini üretim faaliyetlerine bağlama konusunda giderek daha isteksiz davranmaya başladılar. Fransa'da bu yıllarda genel sanayi yatırımları azalmadı; bunun tek nedeni kamu yatırımlarının yüzde 10'dan fazla artması, özel yatırımların ise azalmasıydı.

Ancak devlet kontrolündeki bir şirkette çalışmak işten çıkarılmalara karşı bir koruma sağlamıyordu. Solun iktidara gelmesiyle işçiler bunu geniş çapta deneyimleyebildiler. Mitterrand'ın 1981'de seçilmesinin ardından Mauroy hükümeti, beş büyük sanayi grubunu, iki büyük finans kuruluşu Suez ve Paribas'ı ve 39 bankacılık kuruluşunu millileştirdi.

Bu kamulaştırmalar sol tarafından "yaşamı değiştirmenin", kapitalistlerinkinden farklı bir yönetimi hayata geçirmenin bir aracı olarak sunulmuştu. Özellikle 1984 yılına kadar sol görüşlü hükümetlerde yer alan Komünist Parti, bu yanılsamanın işçiler arasında yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Bütün şirketlerde, özellikle de kamulaştırılan şirketlerde, aktivistler sol hükümete zaman tanınması gerektiğini, greve giderek onun önünü kesmemeleri gerektiğini anlattılar. Hızla solcu kemer sıkma politikalarına maruz kalan işçileri silahsızlandırdılar. Devlet, millileştirilen şirketlerde yeniden yapılanmayı üstlendi, finansal maliyeti üstlendi ve çelik sektöründe (bu sektörde önceki sağcı hükümetlerin kirli işlerini tamamlamış oldu), elektronik, telekomünikasyon... sektörlerinde binlerce işçiye işten çıkardı.

Bu şirketlerin ortakları böyle bir kamulaştırmayı talep etmediler, ama kabul ettiler ve pişman olmadılar. Şişirilmiş tahminlere dayanarak cömertçe tazmin edildiler ve sermayelerini daha karlı olduğu düşünülen sektörlerde büyütebildiler.

Ekonominin finansallaşması ve sonuçları

Yatırım ve çabuk elde edilebilir kâr arayışındaki sermayenin baskısı, dünyanın hemen her yerinde devletleri, kendi kontrollerindeki şirketleri özelleştirme yoluna gitmeye yöneltmiştir. Fransa'da ise 1980'lerin sonlarında iktidar hakkının geri dönmesiyle başladı. Daha sonra Sosyalist Jospin'in başkanlığındaki ve Komünist Parti temsilcilerinin de yeniden katıldığı hükümet, hareketi sürdürdü. Bu büyük özelleştirmeler, kapitalistlerin hemen kâr getiren şirketleri ele geçirmesine olanak sağladı. Ancak birçoğu yalnızca kazançlı borsa işlemlerine girme olasılığıyla ilgileniyordu.

Nitekim krizin derinleşmesiyle birlikte ekonominin finansallaşması artmış, burjuvazi daha belirsiz getirisi olan üretim faaliyetlerine yatırım yapmak zorunda kalmadan kârını bu şekilde geliştirmeye devam etmiştir. Bu nedenle burjuvazi, devletten, büyük miktarda parayı istediği gibi kullanabilmesine olanak verecek bir politika talep ediyordu.

1990'lardan bu yana işletmelere yönelik mali yardımlar giderek daha fazla sübvansiyon, vergi indirimi, sosyal güvenlik katkı indirimi vb. biçimler almaya başladı. Bu kalıcı mali yardımın toplam miktarını değerlendirmek çok zor, hatta imkansız, çünkü bu alanda hem Devletin hem de işletmelerin işine gelen bir belirsizlik var.

Konuyla ilgili son raporlardan biri, 2013 yılında Rhône-Alpes bölgesinin eski başkanı olan sosyalist Jean-Jacques Queyranne tarafından hazırlanmıştı. Raporda, tüm bu yardımların yıllık 110 milyar avroluk bir harcamaya denk

geldiği tahmin ediliyordu. 2018 yılında CGT'nin ekonomik bölüşümü yıllık 200 milyar avro rakamına ulaştı; bu rakam o yıl 241,5 milyar avro olan devlet bütçesinden biraz daha azdı. Bu rakam hala gerçeğin altındadır, çünkü yerel yönetimler tarafından sağlanan ve her yıl çok çeşitli biçimlerde harcanan en az on milyarlarca avroyu temsil eden yardımları hesaba katmamaktadır: sübvansiyonlar, bina temini, hizmet verilen araziler, işletmelere erişim yolları geliştirme, mesleki eğitim yardımı, vb. Ve sayılması zor olan Avrupa sübvansiyonlarını da eklemeliyiz.

2013-2018 yılları arasındaki keskin artışın büyük kısmı, Hollande'nın beş yıllık görev süresinin başında asgari ücretin 2,5 katının altındaki maaşlar için maaş bordrosunun yüzde 6'sına denk gelen bir vergi indirimi olan Rekabetçilik ve İstihdam Vergisi Kredisi'nin (CICE) oluşturulmasıyla açıklanıyor. Tüm şirketler, hatta kâr edenler bile bundan faydalanabilir. Hiçbir şey onları işten çıkarma yapmaktan alıkoyamadı ve birçoğu da bunu yaptı: Carrefour, Auchan, Renault, bunlardan sadece birkaçı.

Bu sistem sayesinde şirketler toplamda 100 milyar avronun üzerinde bir gelir elde etti ancak resmi rapora göre 2016 yılında sadece 256 büyük şirket CICE'nin neredeyse yarısını aldı. 2019 yılında Macron yönetimi altında sistem kalıcı hale getirildi ve işverenlerin katkı paylarında kalıcı bir indirim getirildi.

Bir zamanlar kamusal fonlama, burjuvaziye devlet siparişleri sağlayarak ona yardım etmeyi amaçlıyordu, ama en azından köprülerin, otoyolların, elektronik ve telefon donanımlarının, nükleer santrallerin inşasına da izin veriyordu ve bunlar, ne düşünülürse düşünölsün, en azından elektrik ürettiyordu. Bugün artık durum böyle değil. Bu yardımların istihdama hiçbir etkisi olmadığı, hükümetlerin bunu meşru göstermek için öne sürdükleri bir bahanedir. İşverenlere her yıl ödenen giderek artan büyük meblağlar yalnızca spekülasyonu körüklüyor, böylece yıkıcı etkileri olan bir mali kriz tehdidini ortaya çıkarıyor.

Devlet finansörlerin elinde

Kriz derinleştikçe, kamu kaynaklarının yağmalanması devletin giderek daha fazla borçlanmasına yol açmış, Fransa'nın kamu borcu 1986'da 200 milyar avrodan 2020 sonunda 2.600 milyar avronun üzerine çıkmıştır. Maliye devleti kontrol altına almış ve sağlıktan eğitime kadar her alana müdahale etmiştir. Kâr kaynağı olabilecek her şey ona ulaşmalıydı! Sağ ve sol bütün iktidarlar, yerel yönetimleri ve hastaneleri borçlanmaya zorladı. Aşırı borçlanma sarmalına sürüklenen hastaneler, kaynaklarının giderek artan bir

kısmını borçlarını ödemeye ayırmak zorunda kaldılar; böylece hastaları tedavi etme imkânlarından mahrum kaldılar. Devlet, aynı zamanda burjuvaziye bu kamusal yardımı sunmaya devam edebilmek için, halkın en temel gereksinimi olan kamusal hizmetler pahasına tasarruf yapmaya çalışmıştır. Mevcut sağlık krizi, hastanelerin ve bakım evlerinin düştüğü yoksulluk durumunun yıkıcı sonuçlarını göstermektedir.

Bu tasarruf politikası adına 2009 yılından bu yana cezaevleri, hastaneler, stadyumlar, adliyeler, üniversiteler, Milli Savunma Bakanlığı'nın yeni binaları, TGV hatları kısacası hemen hemen tüm büyük kamu projeleri kamu-özel sektör ortaklığı (PPP) çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. İnşaat grupları yaptıkları işleri devlete teslim ederler ve devlet de onlara yıllık bir ücret öder. Tasarruf açısından bakıldığında büyük şirketlerin kamu maliyesini yağmalama fırsatıdır. Dolayısıyla, PPP kapsamında gerçekleştirilen yeni Paris adliye binasının inşaatının maliyetinin 700 milyon avronun biraz üzerinde olduğu tahmin ediliyorsa, devletin 27 yıl boyunca üç milyar avrodan fazla ödemesi gerekecektir.

Bugün burjuvazinin asalaklığı öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, devletin genel çıkarlara ilişkin görevler üstlenmesini engellemektedir. Toplumun bir kesiminin bekası tehdit altındadır. Bu politikanın bedelini toplumun tamamı genel bir gerilemeyle ödüyor.

Tamamen burjuvazinin hizmetinde olan bir devlet

Reformist siyasetçilerin her çeşidi, bu devletin farklı bir politika izleyebileceğini iddia ettiğinde yalan söylemektedir. Egemen sınıfın hizmetindedir, çünkü birçok yönden ona bağlıdır.

Devlet aygıtının ve işleyişinin sürekliliği, yöneticilerinin yetiştirilmesinde gösterilen özenden anlaşılmaktadır. Köprüler ve Yollar Okulu, mutlak monarşi döneminde 1747 yılında kuruldu. Politeknik Okulu, Devrim sırasında 1794 yılında kurulmuş ve 1804 yılında Napolyon tarafından askerileştirilmiştir. Son zamanlarda ENA (Ulusal Yönetim Okulu) hakkında çok konuşuldu, ancak 1945 yılında kurulan bu okul, diğerlerinden sadece biri. Bütün bu okullar burjuvazinin siyasal, idari ve ekonomik kadrolarının önder kadrolarını yetiştirmektedir. Omuz omuza çalışıyorlar, birbirlerini tanıyorlar ve kariyerleri boyunca kendilerine hizmet edecek etki ağlarına katılıyorlar.

Burjuva çevrelerle üst düzey memurlar arasındaki bu iç içe geçme yeni olmamakla birlikte daha da güçlendi. Hele ki, kamu parasından

yararlanabilmek için devletin en üst kademeleriyle çok yakın ilişki içinde olmak mutlaka gereklidir.

En önemli mevkilerdeki en önemli danışmanlar ve üst düzey yetkililer aranıyor ve tekliflere boğuluyorlar. Gelenekler oluşuyor: Her bakanlık kabinesi değiştiğinde danışmanların büyük çoğunluğu iş dünyasına geçiyor. Kamu ile özel sektör arasındaki gidip gelme artık norm haline geldi. Şirketler açısından, eski bir bakanlık yöneticisinin bulunması, devletin en tepesindeki içeridekiler arasında olmak, hükümet projelerini, görüşmeleri ve endişeleri herkesten önce bilenler arasında olmak ve konuları etkileme ve sözleşme kazanma konusunda daha iyi konumda olmak anlamına geliyor.

Bu iç içe geçişte özellikle bankalar dünyasının çok iyi temsil edilmesinin nedeni, finansın kapitalist ekonomide edildiği baskın roldür. Ve bu Macron'un seçilmesinden kaynaklanmıyor. Georges Pompidou, De Gaulle döneminde başbakanlık ve ardından cumhurbaşkanlığı yapmadan önce Rothschild'de bankacıydı ve iş dünyasını yakından tanıyordu.

1958'den itibaren yirmi beş yıl iktidarda kalan sağ, iş çevreleriyle uzun süre ayrıcalıklı ilişkiler içindeydi, ancak sol, Mitterrand'ın 1981'de seçilmesinden sonra toparlanabildi. Örnekler çok, ancak PS'deki önde gelen isimlerinden Martine Aubry'yi anmak yeterli. Klasik olarak ENA'ya katıldıktan ve Danıştay'da üst düzey memuriyete başladıktan sonra, Mitterrand'ın Çalışma Bakanı Jacques Delors'un kızı Çalışma Bakanlığı'na katıldı. Sağın iktidara geri dönmesiyle birlikte ayrılmak zorunda kaldı. 1989-1991 yılları arasında Pechiney sanayi grubunda CEO'su Jean Gandois'nın yardımcı direktörü olarak çalıştı ve Gandois ile arkadaş oldu. İkincisi, CNPF'nin başkanı olduktan sonra, 1997'de eski işbirlikçisini Çalışma Bakanlığı'nın başında buldu.

Komünist Parti ise uzun süre iktidardan uzak tutuldu. Onlarca yıldır SSCB ile olan bağları ve militan aygıtı aracılığıyla işçi sınıfıyla sürdürdüğü bağlar, entegrasyon olanaklarını sınırladı. Burjuvazi, ona bakanlık sorumluluklarını kalıcı olarak verecek kadar güvenmiyordu. Ancak PC, PS ile birlikte katıldığı sürece iktidar partisi haline geldiğini kanıtladı. Yerel düzeyde bu gelişme, belirli bir açıdan daha da belirgindir; çünkü uzun bir süredir seçilmiş temsilcileri (milletvekilleri, belediye başkanları, bölge ve bölüm meclis üyeleri) yerel yönetimlerde yer almış veya işlerin yönetimiyle ilişkilendirilmiştir. Parti içi politik yaşamda, işçi militanların aleyhine önder bir rol edinmiş olmaları, burjuvazinin kurumları içindeki bu bütünleşmenin derinliğinin bir başka belirtisidir.

Son olarak, devlet aygıtının toplumsal düzeni nasıl koruduğundan söz ederken, bugün varlığı burjuvazinin kurumlarına sıkı sıkıya bağlı olan sendika bürokrasilerinden de söz etmek gerekir. Fransa'da bu, toplumsal eşitlik denilen çerçevede yapılır. Sendikalar, işveren temsilcilerinin yanı sıra sosyal güvenlik, işsizlik sigortası ve mesleki eğitim kuruluşlarının yönetiminde yer alırlar. Devlet tarafından kurulan Ekonomik ve Sosyal Konseyler, ulusal veya bölgesel birçok kuruluştadır, konsey üyeliklerinin üçte biri sendikalara ayrılmıştır. Ve bu, büyük şirketler tarafından finanse edilen ve dolayısıyla işverenlerin iyi niyetine bağlı olan tüm kalıcı pozisyonları saymıyor, aynı zamanda oyunun kurallarını bir gecede değiştirebilen yasa koyucuların da iyi niyetine bağlılar. Bunu yakın zamanda CE'lerin CSE'lerle değiştirilmesi reformunda gördük ve bu da birçok şirkette seçilmiş temsilci sayısında önemli bir azalmaya yol açtı.

Reformist aygıtların burjuva toplumuyla bütünleşmesi, onları gerçek anlamda devletin bir çarkı haline getirmiştir.

Troçki , Ağustos 1940'ta *Emperyalist Gerileme Çağında Sendikalar* adlı eserinde şunları belirtmişti:

"[Sendikalar] artık reformist kalamazlar, çünkü nesnel koşullar artık ciddi ve kalıcı reformlara izin vermiyor. Günümüzdeki sendikalar, ya emperyalist kapitalizmin işçileri boyunduruk altına alma ve disiplin altına alma, devrimi önleme aracı olarak ikincil araçları olarak hizmet edebilirler, ya da tam tersine, proletaryanın devrimci hareketinin araçları haline gelebilirler. »

Burjuvaziyi mülksüzleştirin

Bugün kapitalizm içinden çıkamayacağı bir krize sürüklendiğinde sorun aynı şekilde ortaya çıkmaktadır. Burjuvazi kârını ancak işçilere giden servet payını sürekli azaltarak, sömürüyü artırarak, işleri yok ederek, ücretleri düşürerek sürdürebilir.

Yaşanan kriz, burjuvazinin ne denli asalak bir sınıfa dönüştüğünü ortaya koyuyor. Peki bu ne işe yarıyor? Devlet bazı çalışanların maaşlarını ödemek zorunda, "ekonomiyi desteklemek" için milyarlarca dolar koyup tekrar masaya koymak zorunda, işsizlere ödenen yardımları azaltmayı, emeklilik maaşlarını daha da düşürmeyi haklı bulan aynı bakanlar açıklıyor... İşçiler, zanaatkarlar, çiftçiler, küçük esnaf yaşam koşullarının kötüleştiğini görürken, spekülâtörler borsa fiyatlarındaki artış sayesinde milyarlar kazanıyor, servetlerini ikiye, üçe katlıyor. Azınlığın bu şekilde zenginleşmesi, küresel ekonomi için yıkıcı sonuçları olan bir mali kriz tehdidini beraberinde getiriyor.

1789'daki soylular gibi, burjuvazi de işe yaramaz ve zararlı bir sınıf haline gelmiştir. Toplumsal yapıda asalak gibi yaşayan bu ayrıcalıklı kesimler yıkılmalıdır!

Toplumun ileriye doğru yürüyüşünü sürdürebilmesi, bilim ve teknolojinin müthiş ilerlemesinin insanlığın yararına kullanılabilmesi için, burjuvazinin ortadan kaldırılması, ekonominin artık piyasa yasasıyla, hissedarların dayattığı kâr diktatörlüğüyle yönetilmemesi gerekir. Bu, özel mülkiyeti sürdürmekle hiçbir ilgisi olmayan tek sınıf olan işçilere düşen tarihi görevdir. İşçiler iktidarı ele geçirerek, üretim ve dağıtım araçlarının kolektif mülkiyeti temelinde ekonomiyi yeniden örgütleyebilecekler ve tek amaçları en fazla sayıda insanın ihtiyaçlarını karşılamak, aynı zamanda çevreyi ve gezegenin geleceğini korumak olacaktır.

İşçilerin, Rus Devrimi sırasındaki Paris Komünü ve Sovyetlere benzer, kendilerinin kontrol edebileceği kendi devletlerine ihtiyaçları olacak. Bu işçi devletinin evrimi toplumun geri kalanının evrimine bağlı olacaktır. Ve toplumsal sınıfların, sömürünün ve her türlü baskının ortadan kalkmasıyla birlikte bunun da aynı oranda ortadan kalkacağına inanıyoruz.

Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinin sonunda dile getirdiği kanaate biz de katılıyoruz :

"Üretimini özgür ve eşitlikçi bir üretici birliği temelinde yeniden örgütleyecek olan toplum, devletin tüm mekanizmasını bundan böyle ait olduğu yere, yani antika müzesine, çıkırtının ve tunç baltanın yanına gönderecektir."

Leon Troçki Çevresi (CLT) 167

Haziran 2021

Bu broşür, Leon Troçki Çevresi'nin 167 numaralı broşürünün (Haziran 2021) çevirisidir.